Останні дні осені для невеликого міста Анагейм у Південній Каліфорнії — дні розваг і святкувань. На той час кінчається збирання винограду, і місто повниться юрбами робочого люду. Нема нічого мальовничішого за цю юрбу, що складається частково з мексіканців, а головним чином з індіанців племені кагуїла, які прибувають на заробітки аж із диких гір Сан-Бернардіно, з глибини країни. Всі вони розташовуються на вулицях та базарних майданах, або так званих "лотах", де сплять під наметами або й просто під голим небом, завжди в цю пору погідним. Гарне це місто, оточене купами евкаліптів, рицинусів та перцьових дерев, вирує й галасує, немов ярмарок, являючи дивний контраст з глибокою й суворою тишею порослої кактусами пустині, що починається одразу за виноградниками. Вечорами, коли сліпучий диск сонця поринає в океан, а на рожевому небі з'являються також рожеві ключі диких гусей, качок, пеліканів, чайок та журавлів, що тисячами летять з гір до океану, в місті запалюються вогнища і починається гуляння. Музики-негри виляскують кастаньєтами, біля кожного вогнища чути звуки бубна й воркітливий рокіт банджо: мексиканці танцюють на розстелених пончо своє улюблене болеро; індіанці вторують їм, тримаючи в руках довгі білі палиці "кіоте" або вигукуючи: Eviva![1] Вогнища, в які підкидають червоне дерево, тріщать і стріляють іскрами, а в їх кривавому відблиску видно танцюючі постаті й місцевих колоністів, що стоять навколо з своїми гарними жінками та дочками і спостерігають забаву.

Але день, коли ноги індіанців видушують останнє гроно винограду, ще урочистіший. В цей день з Лос-Анджелеса приїжджає мандрівний цирк німця пана Гірша зі своїм звіринцем, що складається з мавп, пум, африканських левів, одного слона і кільканадцяти здитинілих від старості папуг.

І кагуїли віддають свої останні песо, яких вони ще не встигли пропити, щоб побачити не так звірів — їх у Сан-Бернардіно не бракує,— як циркових акторок, борців, клоунів та всякі циркові дива, що здаються

їм "великою медициною", тобто чародійством, можливим тільки з допомогою надприродних сил.

Та коли б хтось подумав, що цирк пана Гірша є принадою лише для індіанців, китайців і негрів, той стягнув би на себе його справедливий і — далебі! — небезпечний гнів. Навпаки, коли в Анагеймі з'являється цирк пана Гірша, сюди з'їжджаються не тільки навколишні фермери, а й жителі поблизьких містечок — Вестмінстера, Оранжа та Лос-Нієтоса. Тоді Помаранчева вулиця буває так захаращена бричками й візками, що нею трудно пройти. Сюди збирається все без винятку "великопанське" товариство. Молоденькі стрункі міс із білявими гривками на лобі, сидячи на передках возів, правлять кіньми й весело щебечуть та шкірять зубки; іспанські сеньйорити з Лос-Нієтоса кидають довгі, млосні погляди з-під тюлевих вуалей; навколишні заміжні дами гордо спираються на руки своїх засмаглих фермерів, усе вбрання яких складається зі старого капелюха, репсових штанів та фланелевої сорочки з розхристаним коміром.

Всі ці люди голосно вітаються, перегукуються, пильно оглядають одне одного, наскільки модно хто одягнений, і потихеньку одне одного судять.

Поміж заквітчаними возами, що нагадують величезні букети, гарцюють на мустангах молодики і, перехиляючися з високих мексиканських сідел, крадькома зазирають під дівочі капелюшки. Напівдикі коні, налякані гамором і гуком, поводять налитими кров'ю очима, стають гопки й іржуть, але хвацькі вершники не звертають на це уваги.

Всі говорять про the greatest attraction, тобто про подробиці вечірньої вистави, яка своєю пишністю має перевершити все досі ними бачене. І дійсно, величезні афіші сповіщають про справжні чудеса. Сам директор Гірш, "маестро бича", виступить з найлютішим з усіх знаних досі африканських левів. За програмою, лев кидається на директора, єдиним захистом якого буде бич. Але це звичайне знаряддя перетворюється в

чудодійних руках (завжди згідно з програмою) на вогненний меч і щит. Кінець того бича кусатиме, як гримуча змія, мигтітиме, як блискавка, вражатиме, як грім, і триматиме на певній віддалі страховище, яке даремно буде метатися й кидатись на артиста. Та це ще не все: шістнадцятирічний Орсо, "американський Геркулес", син білого й індіанки, носитиме на собі шестеро людей, по троє на кожному плечі; крім того, дирекція обіцяє кожному, "незалежно від кольору шкіри", сто доларів, хто поборе юного атлета. По Анагейму ходить поголос, ніби з гір Сан-Бернардіно навмисне прибув боротися з Орсо славний своєю силою та безстрашний мисливець Грізлі-Кіллер (убивця ведмедів), котрий, відколи існує Каліфорнія, першим наважився вийти з ножем і сокирою проти сірого ведмедя.

Можлива перемога "вбивці ведмедів" над шістнадцятирічним цирковим атлетом збуджує до краю уми всіх жителів Анагейма чоловічої статі, бо якщо Орсо, який досі кидав на землю найдужчих янкі від Атлантичного до Тихого океану, буде переможений, то безсмертна слава окриє всю Каліфорнію. Уми жінок не менше збуджені наступним номером програми: той самий могутній Орсо носитиме на тридцятифутовій жердині маленьку Дженні, "чудо світу", про яку афіша сповіщає, що вона найкраща дівчина, яка жила на землі "від початку християнської ери". Незважаючи на те, що Дженні тільки тринадцять років, директор так само обіцяє сто доларів кожній дівчині, "незалежно від кольору шкіри", яка насмілиться змагатися красою з "повітряним ангелом". Всі міс з Анагейма та його околиць, від дорослих до малих, читаючи цей пункт програми, зневажливо копилили губи й казали, що негідно дівчині з порядної сім'ї ставати на таке змагання. Проте кожна з них ладна була скоріш віддати своє крісло-гойдалку, ніж не піти на вечірню виставу та не побачити тієї малої суперниці, в красу якої, зрештою, в порівнянні, наприклад, з красою сестер Бімпа, жодна не вірить. Дві сестри Бімпа, старша — Рефуджіо й менша — Мерседес, недбало сидячи в чудесному фаетоні, якраз читають афішу. На прекрасних їх обличчях не видно ніякого хвилювання, хоч вони й почувають, що очі всіх жителів Анагейма в цю хвилину дивляться на них ніби з благанням врятувати честь цілої округи і в той же час з

патріотичною гордістю та певністю, що над ці дві каліфорнійські квітки нема кращих у всіх горах та каньйонах країни. Ох і гарні ж сестри Рефуджіо й Мерседес! Недарма в жилах їхніх пливе чиста кастильська кров, про що їхня мати невпинно нагадує, демонструючи погорду до всіх кольорових, а також і до світловолосих.

Постаті двох сестер стрункі, легкі, рухи сповнені таємничих чарів і такі неквапно величні, що при наближенні до них серця молодиків тремтять од несвідомої жаги. Від сестер Рефуджіо і Мерседес віє чарами, як віє пахощами від магнолій та лілей. Обличчя у них ніжні, шкіра прозора, хоч і забарвлена легким рум'янцем, наче відблиском вранішньої зорі, а звабливі, чорні з поволокою, очі дивляться невинно й ніжно. Завинуті складчастою муслiновою тканиною, сидять вони в закиданій квітами колясці такі чисті, спокійні й прекрасні, що, здається, самі не відають про свою вроду. Анагейм дивиться на них, пожирає їх очима, пишається ними й обожнює їх. Яка ж то мусить бути та Дженні, коли хоче здобути над ними перемогу? Правда, газета Saturday Weekly Reuven[2] писала, що коли мала Дженні підніметься на самий верх жердини, яка спирається на потужне плече Орсо, коли вчепиться за перекладину, зависнувши над землею в смертельній небезпеці, коли розкине руки й почне, мов метелик, мигтіти в повітрі,— в цирку западає така тиша, що не тільки очі, а й серця глядачів з тремтінням стежать за кожним рухом дівчинки. "Хто хоч раз бачив її на жердині або на коні,— закінчувала газета,— той ніколи не забуде її, бо навіть найвидатніший художник на світі, містер Гарвей із Сан-Франциско, котрий розмальовував Палас-Отель, неспроможний був би намалювати нічого подібного".

Скептична або закохана в сестер Бімпа анагеймська молодь вважає, що це перебільшення, проте все це виясниться аж увечері. Тим часом рух коло цирку збільшується щохвилини. З довгих дощаних сараїв, що оточують брезентовий цирк, чути рик левів і слона; вчепившись за кільця, прикріплені знадвору до сараїв, щосили верещать папуги; мавпи гойдаються на власних хвостах або передражнюють публіку, що товпиться за канатами, протягненими навколо сараїв. Нарешті з

головного сарая виїжджає процесія, мета якої — остаточно зачудувати публіку. На чолі процесії котиться, величезний фургон, запряжений шестериком коней з плюмажами на головах. Кучери у формі французьких поштарів правлять кіньми із сідел. На фургоні стоять клітки з левами, а в кожній клітці сидить "леді" з оливковою гілкою в руці. За фургоном крокує слон, накритий килимом, з баштою на спині і з лучниками в башті. Сурмлять сурми, ричать леви, ляскають бичі,— словом, весь караван, мов процесія казкових чудовиськ, із шумом і громом посувається вперед. Та це ще не все: за слоном котиться схожа на орган машина з димарем, як у локомотива, і виграє парою, а власне, пронизливо вищить і висвистує Yankee Doodle. Інколи пара затримується в димарі, і тоді в нього виходить звичайний свист, що, однак, не зменшує ентузіазму юрби, котра, слухаючи цю свистячу "парову" пісню, шаленіє від захвату: американці кричать "ура!", німці — hoch!, мексіканці — eviva!, а кагуїли ревуть од задоволення, наче дикі тварини, на яких напав ґедзь.

Юрба тягнеться за возами, місце коло цирку порожніє, папуги перестають верещати, мавпи перекидатись. Але the greatest atraction не бере участі в процесії. На фургонах нема ні "незрівнянного маестро бича", ні "непереможного Орсо", ні "повітряного ангела Дженні". Всі вони не покажуться до вечора, щоб справити більше враження. Директор ховається десь у сараї або заглядає до кас, де сидять його негри й вишкіряють до публіки білі зуби,— заглядає і сердиться. А Орсо з Дженні в цей час повинні провадити репетицію в цирку. Під полотняним його дахом панує тиша й морок. В глибині, де здіймались одна над одною лави, було майже темно, лише трохи світла, що проникає крізь полотняний дах, падає на посипану піском і тирсою арену. В цьому тьмяному, процідженому крізь полотно світлі видно коня, що самотньо стоїть біля бар'єра. Гладкий кінь, видно, нудьгує, одганяє хвостом мух і мотає, наскільки йому дозволяє повід, притягненою до грудей головою. Поступово очі починають розрізняти й інші предмети: на арені лежить жердина, на якій Орсо звичайно носить Дженні, та кілька обручів, заклеєних тонким папером, крізь які Дженні має скакати,— але все це безладно кинуте, тому напівосвітлена арена й

зовсім темний цирк справляють враження пустки з давно позабиваними вікнами. Освітлені де-не-де ряди лавок, що здіймаються вгору, здаються руїнами; кінь з опущеною головою не оживляє картини.

Де ж Орсо і Дженні? Крізь шпарину в полотні проникає одна смужка світла, в якій крутяться й вирують порошинки; вона падає золотою плямою на задні ряди. Пляма посувається згідно з рухом сонця й нарешті освітлює Орсо та Дженні.

Орсо сидить на лавці, поруч із ним — Дженні. Її прекрасне дитяче личко притулилось до плеча атлета, а рука обвила його шию і звисає на друге плече. Очі дівчинки дивляться вгору, наче вона уважно слухає товариша, що схилився над нею й раз у раз киває головою, ніби щось їй розтлумачує. їх можна б узяти за пару закоханих, але ні: обтягнені блідо-рожевим трико ніжки Дженні не дістають до землі й зовсім по-дитячому гойдаються в повітрі, а підняті вгору очі свідчать швидше про увагу і напруження думки, ніж про якесь романтичне почуття. Взагалі Дженні ще дитина, але така чарівна, що, нехай дарує нам пан Гарвей з Сан-Франциско, котрий розмальовував Палад-Отель,— йому таки важко було б уявити щось подібне. Її маленьке личко справді ангельське. Великі, смутні, голубі очі дивляться серйозно, ніжно й довірливо; темні брови з незрівнянною виразністю вимальовуються на білому, ніби замисленому чолі, а біляве, шовкове, безладно розсипане волосся кидає на нього таку тінь, якої не посоромився б не тільки майстер Гарвей, а й ще один художник, на ім'я Рембрандт. Дівчинка нагадує одночасно і Попелюшку, і Гретхен, а її поза свідчить про те, що вона боязка і потребує опіки.

На цій постаті в стилі Грьоза[3] дивним здається цирковий костюм, що складається з коротенької, гаптованої срібними блискітками газової спіднички, яка не закриває колін, і з рожевого трико. Сидячи в смузі золотого світла, на темному тлі, вона здається якимось прозорим сонячним створінням; стрункість постаті її — цілковита протилежність квадратовій статурі хлопця.

Орсо в тілесному трико здалека здається голим; сонячний промінь добре освітлює його непропорційно широкі плечі, надто опуклі груди, запалий живіт і закороткі порівняно з тулубом ноги. Могутні форми його, здається, недбало вирубані сокирою. Він має всі ознаки циркового атлета, але вони настільки перебільшені, що роблять з нього майже карикатуру. До того ж він негарний. Часом, коли підводить голову, видно риси його обличчя — вони правильні, може, аж занадто правильні, але якісь застиглі й також наче вирубані сокирою. Низьке чоло й чорне, подібне до кінської гриви волосся, що звисає аж на ніс, успадковане, мабуть, від матері-індіанки, надає обличчю похмурого і грізного виразу. Він схожий водночас і на бика, і на ведмедя, і є ніби уособленням страшної та злої сили. Він і справді недобрий. Коли Дженні проходить повз кінські станки, благородні тварини повертають голови, дивляться на неї розумними очима і стиха іржуть, немов хочуть сказати: How do you do, darling?[4] але побачивши Орсо, вони аж присідають від страху. Він замкнений у собі, дражливий і похмурий. Негри пана Гірша, що виконують у цирку обов'язки конюхів, клоунів, співаків та канатохідців, не терплять Орсо й докучають йому, як тільки можуть; він метис, тож вони мають його за ніщо й одверто виявляють свою зневагу. Директор, правду кажучи, не дуже ризикує, ставлячи сто доларів проти кожного, хто його поборе; він ненавидить Орсо і водночас боїться, як приборкувач звірів, наприклад, боїться лева,— тобто шмагає його при кожній нагоді.

Робиться це ще й через те, що пан Гірш вважає: якби він не бив хлопця, то хлопець бив би його, а взагалі додержує правила тієї креолки, яка сприймає биття за кару, а небиття — за нагороду.

Отакий наш Орсо. Проте з недавнього часу він став добрішим, бо дуже покохав малу Дженні. Десь рік тому, коли Орсо, що був заразом і доглядачем звірів, чистив клітку пуми, звір, просунувши лапу крізь грати, поранив йому голову. Тоді атлет увійшов у клітку, і з страшної боротьби, що зав'язалась між ним та звіром, вийшов живим тільки він сам. Правда, він був дуже покалічений і зомлів, а потім довго хворів, тим

більш, що директор ще й відшмагав його за те, що він зламав пумі хребет.

Під час хвороби Орсо мала Дженні виявила до. нього щире співчуття, перев'язувала рани, бо більш не було кому, а в вільний час сиділа коло нього й читала Біблію, тобто "добру книжку", в якій говорилось про любов, про прощення, про милосердя,— речі, про які в цирку пана Гірша ніколи не було мови. Слухаючи цю книжку, Орсо довго міркував своєю індіанською головою й нарешті доміркувався, що коли б у цирку було так, як у тій книжці, то й він не був би такий злий. Думав також, що він не був би битий, а може, навіть знайшовся б хто-небудь, що покохав би його. Але хто? Не негри ж і не пан Гірш; хіба що мала Дженні, голос якої дзвенів йому так ніжно, як голос маукавіса.

Внаслідок цих думок він одного вечора страшно розплакався, став цілувати маленькі руки Дженні й відтоді дуже покохав її. З того часу, коли на вечірніх виставах дівчинка їздила на коні, Орсо завжди був на арені й пильно водив за нею заклопотаними очима. Підставляючи заклеєні папером обручі, він усміхався до неї, а коли лунали звуки пісеньки: "Ах, близько смерть!" — носив її на верху жердини, чим жахав глядачів, бо й сам завмирав із жаху. Він добре знав, що коли б вона впала, то не було б уже нікого в цирку з "доброї книжки", тому не спускав з неї очей, а його обережність і напруженість рухів додавали драматизму всьому видовищу.

Потім, коли вони під бурю оплесків вибігали вдвох на арену, Орсо завжди висував Дженні наперед, аби їй припало найбільше оплесків, і мурчав од задоволення.

Тільки з нею міг розмовляти цей відлюдок і тільки перед нею відкривався. Він ненавидів цирк і пана Гірша, що був зовсім інакший, ніж люди з "доброї книжки".

Щось завжди вабило Орсо до далекого обрію, до лісів і степу. Коли пересувній трупі в її постійних мандрівках доводилось переїжджати незалюднені місцевості, в Орсо пробуджувались такі інстинкти, які пробуджуються в прирученому вовкові, коли він уперше побачить ліс. Цей потяг він успадкував, мабуть, не тільки від матері-індіанки; батько його, можливо, був якимось мисливцем, що блукав по степах.

Свої прагнення Орсо звіряв малій Дженні, а заразом оповідав і про життя людей в пустині. Переважно то були його здогади, а дещо він чув од степових мисливців, які час від часу з'являлися в цирку, то поставляючи панові Гіршеві диких звірів, то пробуючи здобути сотню доларів, яку пан директор визначив за перемогу над Орсо.

Дженні слухала ці вигадки й фантазії індіанця, замислившись і широко розплющивши свої голубі очі. Адже Орсо ніколи не вибирався в пустиню сам. З ним завжди була вона, і їм страх як хороше було вдвох! Кожен день відкривав щось нове, вони мали ціле своє господарство, і треба було про все подбати.

Отож вони сидять тепер у смузі світла й розмовляють, замість репетирувати новий номер із стрибками. Кінь стоїть на арені й нудиться. Мала Дженні, притулившись до плеча Орсо, замислено дивиться в простір, завзято дригає ногами, розмірковує, як то воно буде в тій пустині, та зрідка ставить запитання, щоб довідатись про все ще докладніше.

— А де ж ми будемо жити? — питає вона, зводячи очі на товариша.

— Там повно дубів. Бери сокиру і став дім.

— Гаразд,— каже Дженні,— а поки поставимо дім?

— Там завжди тепло. Грізлі-Кіллер казав, що там дуже тепло.

Дженні починає ще дужче дригати ногами з радості від того, що там тепло, а їй більше нічого й не треба, але за якусь хвилину замислюється знову. Є у неї в цирку улюблений собака, який називається Пан Пес, і кіт, на ім'я Пан Кіт, отож їй хотілося б вирішити щось і про них.

— А Пан Пес і Пан Кіт підуть із нами?

— Підуть,— відповідає Орсо й мурчить від задоволення.

— Візьмемо й "добру книжку"?

— Візьмемо,— відповідає Орсо й мурчить ще голосніше.

— Гаразд! — щебече дівчинка.— Пан Кіт ловитиме нам пташок, а Пан Пес гавкатиме, коли до нас захоче прийти хтось недобрий; і ти будеш моїм чоловіком, я твоєю жінкою, а вони — нашими дітьми.

Орсо такий щасливий, що не може вже навіть мурчати, а Дженні править далі:

— І пана Гірша не буде, і цирку не буде, і ми не будемо ніколи нічого робити, хіба що... Але ні,— додає вона за хвилину,— в "добрій книжці" сказано, що треба працювати; ну, то я часом перескочу через обруч, через два обручі, через три обручі, через чотири обручі!

Дженні, видно, не уявляє собі іншої роботи, як скакання через обручі.

Помовчавши трохи, вона питає знову:

— Орсо, я й справді завжди буду з тобою?

— Авжеж, Джі, я ж тебе дуже люблю.

При цих словах обличчя його прояснюється й стає майже гарним. І все ж він сам не розуміє, як любить цю маленьку біляву голівку. Як лютий дог свою хазяйку... На всьому світі лише її одну... Звичайно, він проти неї — ніби якесь страховище, та це йому не вадить. Зовсім ні!

— Джі,— мовить він за хвилину,— послухай, що я тобі скажу.

Дженні, що була встала глянути на коня, знову опускається навколішки перед Орсо і, щоб не пропустити жодного слова, спирається ліктями на його коліна, потім підпирає підборіддя долонями і, підвівши голівку, слухає.

Цієї миті, на їхнє нещастя, в цирк заходить "маестро бича" і до того ж у поганому настрої, бо репетиція з левом не вдалася.

Облізлий від старості звір, що був би радий, якби йому раз і назавжди дали спокій, ніяк не хотів кидатись на артиста, а від ударів бичем ховався в куток клітки. Директор з розпачем думав, що коли цей миролюбний настрій не залишить лева до вечора, то "концерт на бичі" може не вдатись, бо бити лева, який одвертається від тебе — не більше мистецтво, ніж їсти рака з хвоста.

Настрій директора ще погіршав, коли негр, який продавав квитки на гальорку, доповів, що кагуїли, видно, вже пропили зароблені на виноградниках гроші, бо, хоч приходить їх багато,— замість грошей за квитки вони пропонують свої накидки з літерами US або жінок, особливо старих.

Брак грошей у кагуїлів був немалою втратою для "маестро бича". Він розраховував на crowded house[5], але без гальорки crowded house не могло бути, тому директор жадав, щоб у всіх індіанців була тільки одна спина і щоб він перед усім Анагеймом міг дати на тій спині концерт.

В такому настрої маестро й заходить у цирк і, побачивши коло бар'єра знудьгованого коня, ладен лопнути від злості. Де ж Орсо і Дженні? Приставивши до лоба долоню, щоб світло не сліпило очей, директор вглядається в глибину цирку й незабаром у світляній смузі бачить Орсо і Дженні, що стоїть перед атлетом навколішках, спершись ліктями на його коліна.

Побачивши таку картину, директор ляскає кінцем бича по землі:

— Орсо!

Коли б над головами дітей ударив грім, він не так вразив би їх. Орсо зривається на рівні ноги й починає спускатись донизу ходою тварини, що йде на поклик господаря; за ним, хапаючись за лавки, ступає Дженні з широко розплющеними від жаху очима.

Зійшовши на арену, Орсо спиняється коло бар'єра, похмурий і мовчазний. Тьмяне світло, що падає зверху, освітлює його геркулесівський тулуб на коротких ногах.

— Ближче! — хрипким голосом гукає директор, а кінець опущеного бича зловісно ворушиться на піску, немов хвіст тигра, що чигає в засідці на жертву.

Орсо підступає на кілька кроків, і вони деякий час дивляться один одному в вічі. У директора вигляд справжнього приборкувача, який увійшов у клітку хижого звіра й заміряється його вдарити, але в той же час пильно за ним стежить.

Проте лють перемагає в ньому обережність. Йоґо тонкі ноги у високих чоботях для верхової їзди аж підстрибують на місці від шалу. Зрештою, може, не тільки бездіяльність Орсо та Дженні викликає його гнів?

Зверху, стоячи між лавками, на них дивиться Дженні, наче сарна на двох леопардів.

— Hoodlumie[6], гицлю, бездомний пес! — шепоче директор.

Бич блискавично описав коло, свиснув, засичав, ударив. Орсо стиха заскавучав і ступив крок наперед, але другий удар спинив, його; потім розлігся третій, четвертий, десятий. Концерт розпочався, хоч глядачів іще не було. Піднята рука великого артиста майже не рухалась, крутилася лише кисть, немов деталь якоїсь машини, насаджена на вал, і за кожним її обертом ляскав бич по тілі Орсо. Здавалося, що бич, а власне, його жалкий кінчик, заповнив увесь простір між атлетом і директором, який, поступово розпалюючись, прийшов у справжній екстаз. Маестро прямо-таки імпровізував. Кінець бича, розтинаючи повітря, вже двічі залишив на шиї атлета криваві смуги, які увечері мала приховати пудра.

Орсо нарешті перестав скавучати, але за кожним ударом ступав крок наперед, а директор — крок назад. Так вони обійшли всю арену. Потім директор позадкував з арени, як приборкувач з клітки дикого звіра, і зник у дверях стайні... Зовсім як приборкувач.

Та в останню мить він побачив Дженні.

— На коня! — крикнув він.— З тобою я поквитаюсь опісля!

Ще не завмерли останні слова, як біла спідничка мигнула в повітрі і Дженні, мов мавпочка, скочила на спину коня. Директор зник за завісою, а кінь почав галопом скакати по колу, часом гупаючи копитом об бар'єр.

— Гоп! Гоп! — тоненьким голосом вигукувала Дженні, але в цьому "гоп! гоп!" чулися ридання. Кінь скакав усе прудкіше, гупаючи копитами і все більше нахиляючись в один бік. Стоячи на сідлі міцно стуленими ніжками, дівчинка, здавалось, ледве торкалась його пальцями. Рожеві

голі рученята різко змахували, втримуючи рівновагу; волосся і газова спідничка летіли за її легкою постаттю, схожою на птицю, що кружляє в повітрі.

— Гоп! Гоп! — усе нагукувала дівчинка. А сльози заливали їй очі, і вона мусила задирати голову, аби щось бачити. Швидкий біг коня зовсім запаморочив її: ряди лавок, що здіймалися вгору, стіни, арена закрутилися навколо неї. Вона похитнулась раз, другий і нарешті впала на руки Орсо.

— Орсо! Ой, бідний Орсо! — хлипала дівчинка.

— Що з тобою, Джі? — шепотів хлопець.— Чого ти плачеш? Не плач, Джі! Мені не дуже болить, їй-бо, не дуже.

Дженні закинула обидві руки йому на шию й почала цілувати в щоки. Від хвилювання вона тремтіла всім тілом, а плач її перейшов у спазматичні ридання.

— Орсо! Ой, Орсо! — повторювала вона, неспроможна нічого більше сказати, і руки її судорожно стискали його шию. Якби набили її саму, вона, мабуть, не плакала б гірше.

Кінець кінцем Орсо став заспокоювати її й потішати... Забувши про біль, він схопив її на руки й притулив до серця. Уста його уривчасно шепотіли:

— Мені вже ніщо не болить... Коли ти зі мною, мені дуже добре... Дженні! Дженні!

Тим часом директор ходив по стайнях і пінився від злості. В серці його вирувала ревність. Він бачив, як Дженні стояла навколішках перед Орсо,— а віднедавна прекрасна дівчинка збуджувала в ньому низькі

почуття. Для нього було б великою насолодою побити її, сильно побити, і він не міг перемогти цієї спокуси.

Через деякий час він гукнув на неї.

Дженні вмить вирвалася з рук атлета і зникла в темному вході до стаєнь. Орсо немов одурів і, замість іти з нею, заточуючись, поплентався до лавки. Сів важко, ледь зводив дух.

Тим часом дівчинка, вбігши в стайню, не побачила нікого, бо там було ще темніше, ніж на арені. Але, побоюючись, аби її не обвинуватили, що вона не одразу виконала наказ, Дженні мовила тихим, переляканим голосом:

— Я вже тут, пане директор, я вже тут!

В ту ж мить рука директора схопила її ручку, і хрипкий голос промовив:

— Come![7]

Коли б він гнівався або гримав, це менше злякало б її, ніж те мовчання, з яким він вів її в бік циркової гардеробної.

Відхилившись назад, Дженні щосили опиралась і повторювала:

— Містере Гірш! Мій дорогий, мій золотий! Я ніколи більш не буду!

Але він силоміць припровадив її в довгу комору, в якій був склад циркових костюмів, і замкнув за собою двері на ключ.

Дженні впала навколішки. Звівши на нього очі, склавши руки, тремтячи, як лист, і заливаючись слізьми, вона намагалася його вблагати, але він зняв зі стіни дубця і тільки сказав:

— Лягай!

Майже вмираючи від страху, вона стала чіплятись за його ноги. Кожен нерв у ній тремтів, як натягнена струна. Але даремно вона благала його, притискаючи свої збілілі губи до його блискучих халяв. Її страх і просьби, здавалось, ще більше розпалювали його. Схопивши Дженні за пояс, він кинув її на купу одежі на столі і вдарив.

— Орсо! Орсо! — закричала дівчинка.

В ту ж мить двері захитались на завісах, затріщали згори донизу, й одна половина, вибита велетенською силою, з грюкотом гупнула на землю.

У дверях з'явився Орсо.

Дубець випав з рук директора, а на обличчі розлилась смертельна блідість, бо Орсо справді був страшний. Вирячені очі, на товстих губах виступила піна, голова нахилилась, як у бика, а тіло напружилось, наче приготувалося стрибнути.

— Геть! — крикнув директор, намагаючись криком перемогти страх.

Та греблю вже прорвало. Орсо, звичайно слухняний, як пес, ще нижче нахилив голову й насувався на "маестро бича", розпрямляючи свої залізні м'язи.

— Help! Help![8] — заверещав маестро.

Його почули.

Чотири здоровенні негри щодуху вбігли зі стаєнь і кинулись на Орсо. Почалась страшна боротьба, на яку директор дивився, цокочучи зубами. Довгий час можна було бачити лише темні, сплетені в один клубок тіла, що судорожно борюкались, та чути хрипіння й тяжке, із свистом, дихання. Але через деякий час один з негрів, ніби надлюдською силою викинутий з цієї безладної маси, перевернувся в повітрі й упав коло директора, глухо гупнувши головою об підлогу; незабаром вилетів другий, і нарешті над клубком сплетених у боротьбі тіл підвівся Орсо, ще страшніший, закривавлений і з наїжаченим волоссям. Коліньми він притискав до підлоги ще двох непритомних негрів.

Він випростався й знову ступив до директора.

Маестро заплющив очі.

В ту ж мить він відчув, що ноги його вже не торкаються землі, далі відчув, що летить у повітрі, а потім вже нічого he відчував, бо, вдарившись усім тілом в другу половину дверей, непритомний упав на землю.

Орсо обтер обличчя й підійшов до Дженні.

— Ходім! — коротко сказав він.

Узяв її за руку, й вони пішли. Все місто в цей час ганялось за процесією циркових фургонів і машиною, що грала Yankee Doodle, отож біля цирку було зовсім пусто. Тільки папуги, гойдаючись на обручах, голосно кричали.

Взявшись за руки, діти пішли туди, де в кінці вулиці здалека видно було безмежну рівнину, поросту кактусами. Мовчки минали вони будинки, що .ховалися в тіні евкаліптів, потім поминули міську різницю,

коло якої кружляли тисячі чорних з червоними крилами шпаків, перескочили широкий іригаційний рів, увійшли в помаранчевий гайок і, пройшовши його, опинились серед кактусів.

Це вже була пустиня.

Скільки око бачило, здіймались колючі рослини; поплутані листки, що виростали один з одного, загороджували дорогу, хапали своїми гачками Дженні за платтячко. Інколи кактуси здіймалися так високо, що діти опинялись наче в лісі, зате в тім лісі їх уже ніхто не міг знайти.

Так вони йшли, звертаючи то праворуч, то ліворуч, аби відійти якнайдалі. В тих місцях, де піраміди кактусів були менші, на обрії блакитніли гори Санта-Ана. Вони прямували до тих гір. Стояла велика спека. В кущах цвірчала попелясто-сіра сарана. Сонячне проміння лилося з неба потоками; пересохла земля рябіла сіткою розколин, тверде листя кактусів, здавалось, розм'якло від спеки, а квіти поникли і прив'яли.

Діти йшли мовчки, замислені. Все довкола було для них таке нове, що вони цілком віддались враженням і навіть забули за втому. Дженні перебігала очима з одної купки рослин на другу, з цікавістю вдивляючись в саму гущу кактусів, і час від часу питала товариша:

— Це вже пустиня, Орсо?

Проте виявилось, що пустиня зовсім не пуста. З далеких заростей долинали заклики самців-куріпок, а навколо розлягались дивні звуки: цокання, цмокання, бурмотіння — словом, найрізноманітніші голоси маленьких звірят, що живуть у кактусових заростях. Часом з них зривалась ціла зграя куріпок; чубаті птахи кидались навтіки, дибаючи своїми довгими ногами. Чорні білки при наближенні дітей ховалися під землю; на всі боки розбігались зайці та кролі; ховрахи, що сиділи коло

своїх нір на задніх лапках, схожі були на німецьких фермерів, що стоять у дверях своїх будинків.

Відпочивши з годину, діти пішли далі. Дженні незабаром захотілос пити, і Орсо, в якому, видно, збудилась індіанська кмітливість зарадив цьому тим, що назривав кактусових плодів. Було їх багато, і росли вони на одному листку з квітами. Правда, оббираючи їх, обоє вони покололи пальці тонкими, як волосинки, колючками, зате кисло-солодкі плоди їм дуже смакували. Вони вгамували і спрагу, й голод. Пустиня нагодувала дітей, як мати.

Підживившись, вони пішли далі. Кактуси підносились все вище, вони неначе росли один в одного на голові. Земля під ногами поступово і весь час підіймалася вгору.

Ще раз оглянувшись із пагорка, вони побачили Анагейм, що вже тільки мрів у далечі й нагадував велику купу дерев у степовій низовині. Цирку зовсім не було видно.

Вони невпинно йшли до гір, що вимальовувалися все виразніше. Місцевість стала набирати інакшого вигляду. Поміж кактусами подекуди траплялись кущі, а часом і дерева. Починалась лісиста частина передгір'я Санта-Ана.

Орсо зламав одне дерево і, пообривавши гілки, зробив з нього дрюка, який в його руках міг бути грізною зброєю. Інстинкт індіанця підказав йому, що в горах краще мати хоч палицю в руках, тим більше що сонце вже стояло над спочивком. Його великий вогнистий диск скотився далеко за Анагейм і поринав в океан. За хвилину сонце зовсім зникло, але на заході ще пломеніла заграва і по всьому небу тяглися червоні, золоті й помаранчеві смуги. Гори в цих відблисках світились, а кактуси набували фантастичних форм, нагадуючи людей або тварин.

Дженні дуже стомилась і хотіла спати, але вони обоє щосили поспішали до гір, самі не знаючи чого. Незабаром вони побачили скелі, а дійшовши до них, знайшли струмок. Напившись води, вони пішли далі вздовж річища. Тим часом скелі, що спочатку траплялися лише зрідка, тепер з'єднались у суцільні мури, що далі, то вищі, і ось нарешті діти увійшли в каньйон, тобто в ущелину.

Вечірня заграва згасла. Морок усе більше огортав землю. Місцями, де ліани перекидались з одного берега на другий і створювали ніби склепіння над струмком, було зовсім темно і дуже страшно. Вгорі чути було ніби шум дерев, яких вони відціля не бачили, і Орсо здогадувався, що там — пуща, в якій напевне повно хижих звірів. Час від часу відтіль навіть долинами якісь підозрілі голоси, а коли настала справжня ніч, стало виразно чути хрипке завивання рисі, ричання ягуарів та плачливі голоси койотів.

— Боїшся, Джі? — спитав Орсо.

— Ні,— відповіла дівчинка.

Та вона вже надто стомилась і не могла йти далі, тому Орсо взяв її на руки й поніс. Він ішов уперед, сподіваючись, що набреде на житло якогось скватера або на мексиканське сельбище. Разів зо два йому здалося, що вдалині він бачить блискучі очі дикого звіра. Тоді він одною рукою тулив до себе заснулу Дженні, а в другій стискав свого дрюка.

Він теж дуже стомився. Незважаючи на незвичайну силу, почував, що Дженні заважка, бо весь час він ніс її тільки на лівій руці, щоб права була вільна для оборони. Часом він зупинявся передихнути, потім ішов далі.

Раптом він спинився й пильно наставив вуха. Йому здалося, ніби він чує звуки дзвоника, що їх скватери прив'язують на ніч коровам і козам.

Орсо швидко рушив вперед і незабаром дійшов до повороту струмка. Теленькання дзвоників лунало все виразніше, а далі стало чути ще й гавкання собаки. Орсо був певний, що наближається до якоїсь людської оселі. Це було дуже вчасно, бо він страшенно стомився, йому вже бракувало сили.

Орсо поминув ще один поворот і побачив світло. В міру того, як він до нього наближався, його бистрі очі почали розрізняти вогнище, собаку, що, мабуть, прив'язаний до дерева, шарпався і гавкав, і нарешті чоловіка, що сидів коло вогнища.

"Дай боже, щоб то був чоловік з "доброї книжки",— подумав Орсо,

Потім вирішив розбудити Дженні.

— Джі! — покликав він.— Прокинься, будемо їсти.

— Що це? — спитала дівчинка.— Де ми?

— В пустині.

Вона остаточно прокинулась.

— А що то за світло?

— Там живе якийсь чоловік; зараз ми будемо їсти.

Бідний Орсо був дуже голодний.

Тим часом вони підійшли вже близько до вогнища. Собака гавкав усе лютіше, а старий чоловік, що сидів біля вогню, заслонивши рукою очі від світла, вдивлявся в темряву. За хвилину спитав:

— Хто там?

— Це ми...— відповіла тонким голоском Дженні,— і нам дуже хочеться їсти.

— Підходьте сюди,— сказав старий чоловік.

Вийшовши з-за великого каменя, за яким вони ховались, Орсо і Дженні спинилися перед вогнищем, тримаючись за руки.

Старий глянув на них здивовано і мимоволі вигукнув:

— What is that?[9]

Адже перед ним постало видовище, яке в безлюдних горах Санта-Ана могло здивувати будь-кого. На Орсо і Дженні були циркові костюми. Гарненька дівчинка в рожевому трико і коротенькій спідничці, що раптом відкілясь з'явилась, у світлі вогнища здавалася казковою феєю. А за нею стояв кремезнющий хлопець в тілесному трико, під яким випинались вузлуваті м'язи.

Старий скватер дивився на них широко розплющеними очима.

— Хто ви такі? — спитав він.

Дженні, очевидно, більше покладаючись на своє красномовство, защебетала:

— Ми з цирку, шановний пане! Пан Гірш сильно побив Орсо, а потім хотів побити мене, а Орсо не дав і набив пана Гірша і чотирьох негрів, і потім ми втекли в пустиню, і йшли довго через кактуси, і Орсо мене ніс, потім прийшли сюди, і дуже нам хочеться їсти.

Обличчя старого самітника потроху прояснилось; очі його з батьківською добродушністю спинились на чарівній дитині, що так поспішала висловити все одним духом.

— Як тебе звуть?

— Дженні.

— Отже, welcome[10], Дженні, і ти, Орсо! Я рідко бачу людей... Підійди до мене, Дженні.

Дівчинка, не довго думавши, обняла старого за шию й міцно поцілувала. Він здався їй людиною з "доброї книжки".

— А пан Гірш нас тут не знайде? — спитала вона, одірвавши своє рожеве личко від зів'ялого старечого обличчя.

— Кулю знайде! — відказав старий, а потім додав: — То, кажете, вам дуже хочеться їсти?

— О, дуже!

Скватер пограбався в попелі й видобнув з нього чималий шмат оленячого стегна, запах якого одразу розійшовся навколо.

Вони стали їсти.

Ніч була чудова. На небо високо над ущелиною викотився місяць, в гущавині ніжно защебетали маукавіси, вогонь весело гуготів, і Орсо з радості замурчав. І він, і дівчинка їли, аж за вухами лящало; а старий самітник не міг їсти, і, невідомо чому, коли дивився на Дженні, на очі йому набігали сльози.

Може, він колись був батьком, а може, в пустинних горах рідко бачив людей...

. . . . . .

Відтоді всі троє стали жити вкупі.

[1] "Хай живе!" (Ісп.)

[2] "Суботній тижневий огляд" (англ.).

[3] Грьоз, Жан-Батіст (1725–1805) — французький художник, представник сентименталізму. Уславився зображенням жіночих і дитячих голівок.

[4] "Як ся маєте, люба?" (Англ.)

[5] "Переповнений дім" (англ.). Тут: "Повний цирк".

[6] "Волоцюга", "босяк" (англ.).

[7] "Ходімо!" (Англ.)

[8] "Допоможіть! Допоможіть!" (Англ.)

[9] "Що це таке?" (Англ.)

[10] "Ласкаво прошу!" (Англ.)